

GELİR GÜVENCESİZLİĞİ KARŞISINDA KORUMA VE İŞGÜCÜ PİYASASINDA BÖLÜNME

Recep Kapar*

1. Giriş

Çalışanlar bakımından güvencesizlik işgücü piyasasının yapısal niteliklerindedir. Güvencesizlik çalışma ve yaşam koşulları üzerinde doğrudan olumsuz etkide bulunur. İşgücü piyasasının eşişsizlik ve bağımlılık içeren işleyişi çalışanların karşi karşiya kaldığı güvencesizlik düzeyini arttırırken, güvencesizlik de eşişsizliğin ve bağımlılığın yeniden üretilmesine neden olur.

İşgücü piyasasında ortaya çıkan güvencesizliğin çeşitli nedenleri, biçimleri ve görüntüleri vardır. Çalışanın çalışması üzerindeki denetimini yitirmesi, gelirini artırma olasılığının azalması, aynı gelirin elde edilebilmesi için daha çok çalışmanın gerekmesi, geliri azaltan risklerin ve belirsizliklerin artması, olumsuz sonuçları gidermek için yapılacak bir şeyin bulunmaması kaygısı güvencesizliğin görüntülerinden yalnızca bir kaçı olarak kabul edilmektedir. Güvencesizlik bir çok olumsuz sonucu ortaya çıkarır. Bu sonuçlar, insanın kendisini sömürölmüş hissetmesi, bunalması, değerlerini yitirmesi, yabancılaşması, çaresizlik, sağlık sorunları ve gerilim yaşaması yahut işe devamsızlık, işten çıkış veya sabotaj gibi bir çok biçim alabilir (Standing, 1999: 38).

Bu çalışmada, işgücü piyasasındaki temel güvencesizlik biçimlerinden olan gelir güvencesizliği ana hatlarıyla açıklanacaktır. Gelir güvencesizliği karşiısında koruma sağlayan yapılar hakkında bilgi verildikten sonra, sağlanan farklı koruma düzeyinin, biçiminin ve niteliğinin çalışanlar arasında nasıl bir ayrışmaya yol açtığı belirlenecektir.

2. Gelir Güvencesizliği

İnsanların yaşam koşullarını belirleyen en temel unsur gelirdir. Ancak, gelir her zaman bireylerin gereksinim, istek ve beklentilerini karşılama bakımından yeterli ve düzenli değildir. Bu yönüyle, işgücü piyasasında ortaya çıkan güvencesizliklerden biri de gelir güvencesizliğidir. Gelirin yeterli ve düzenli olmaması gelir güvencesizliği olarak tanımlanır. Çalışılarak elde edilen gelir, çoğu zaman insanların yaşamlarını sürdürebilmeleri bakımından yetersizdir. Ayrıca, gelirin ortadan kalkmasına, azalmasına ve harcamaların artmasına yol açan nedenler gelirin düzensizliğini belirler (ILO, 2000a: 2, 20-21).

Gelirin düşük olması, geçici veya sürekli bir biçimde ortadan kalkması ya da azalması, bireylerin yahut hanelerin beklendik veya beklenmedik bir biçimde harcamalarında önemli düzeyde artışın ortaya çıkması gelir güvencesizliğini belirler. Bu çerçeve de, işsizlik, yaşlılık, çalışan yoksulluğu, hastalık, doğum, iş kazası ve meslek hastalığı, geçici veya kalıcı iş görmezlik gibi bir çok etmen gelirin azalmasına,

* Dr., Muğla Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Faköltesi, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü, (recepkapar@hotmail.com)

ortadan kalkmasına, harcamaların artmasına yol açan gelir riskleri olarak sıralanabilir.

3. Koruma

Gelir güvencesi bireylerin gereksinim, istek ve beklentilerine koşut bir gelirin makul düzeyde garanti edilmesidir (Standing: 1999: 208). Bu bağlamda, gelir güvencesi yaşamaya yeterli bir gelirin, düzenli olarak elde edilmesi olarak ifade edilmektedir. Gelir güvencesi iki unsurlu bir kavramdır (ILO, 2000a: 2; Luckhaus, 2000: 149-150). Gelir güvencesinin var olabilmesi için; gelir hem düzenli hem de yeterli olma unsurlarını aynı anda taşımalıdır. Gelirin tek başına yeterli ya da düzenli olması güvencesizliğin derecesini azaltır, ancak ortadan kaldırmaz.

Gelir güvencesizliği karşısında koruma çok farklı kaynaklardan sağlanır. Kamu kurumları, finans piyasaları, sigorta işletmeleri, aile ve topluluk ilişkileri çeşitli biçim ve düzeylerde gelir güvencesi sağlayan kaynakların başında gelir (ILO, 2000a: 24).

Ancak, finans piyasaları ve sigorta işletmeleri, aile ve topluluk ilişkileri gibi yapıların gelir güvencesi sağlamada yeterli ve uygun nitelik taşımadığı görülmüştür. Bu nedenle, sosyal dayanışmaya dayanan sosyal koruma sistemleri geliştirilmek zorunda kalmıştır (Euzeby, 2000: 10).

a. Aile/Topluluk İlişkileri

Aile ve gönüllü yardım örgütlerini ve bireysel girişimleri de kapsayan topluluk ilişkileri enformel yolla gelir güvencesi sağlayan yapılardır. Bu enformel ilişkilerin dayanışma unsurunu içerdiği açıktır. Ancak, burada gerçekleşen dayanışma haklar ve sorumluluklar temelinde oluşmadığı ve kurumsallaşmadığı için sosyal değildir. Enformel yapıların ve ilişkilerin gelir güvencesizliği karşısında koruma sağlama ve geliri yeniden dağıtma gibi işlevleri yerine getirmesi, sosyal koruma sağladığı anlamına gelmez.

Aile üyeleri çoğunlukla gelirlerini bir araya toplayarak gereksinimlerini karşılamaya yönelir. Aile üyeleri yalnızca gelirlerini paylaşmaz, aynı zamanda gereksinme duydukları hizmetleri de birbirlerine piyasa işleyişi dışında sunar (Knijn, 2002: 1-16). Ancak aile üyelerinin paylaştığı kaynak sınırsız değildir. Bu bakımdan aile içi dayanışma, gelir güvencesi sağlama açısından sınırlı bir işleyişe sahiptir. Gerçekten, üyelerden biri işini kaybederse, hastalanırsa, yaşlanırsa ya da yeni bir birey aileye katılırsa paylaşılan gelir azalacaktır. Aile üyelerinden birinin veya bir kaçının gelir güvencesizliği tüm aileyi etkileyecektir (ILO, 2000a: 31-41).

Aile sosyal ve kültürel değerler tarafından belirlenen bir yapıdır. Ailenin gelir paylaşımı ve aile içi işlerin görülmesi, eşitsizlikleri ve ayrımcılıkları içinde barındırır. Ayrımcılıklar cinsiyete dayalı olabildiği gibi, yaşa bağlı da olabilir. Bu ayrımcılıklar aile üyelerinden birinin ya da bir kısmının gereksinimlerinin karşılanmaması ve güvencesizlik karşısında daha fazla korumasız kalması anlamına gelir (Knijn, 2002: 4-5).

Gelir güvencesi sağlama bakımından etkin bir kurum olarak değerlendirilen çekirdek aile yapısı hem ekonomik hem de sosyal gelişmelere bağlı olarak zayıflamaktadır. Gelişmekte olan ülkelerde yaygın olan geleneksel ya da geniş aile yapısı da değişimlere uğramaktadır. Ancak, ayrımcılığın en yaygın görüldüğü aile, geleneksel aile yapısıdır. Diğer yandan, değişen aile ve yaygınlaşan yaşam biçimleri ailenin geleneksel gelir güvencesi sağlama işlevini zayıflatmaktadır. Örneğin; hiç evlenmemiş anneler, boşanmış anneler, birlikte yaşayan veya yalnız yaşayanlar değişen aile biçimi yanında, yeni yaşam biçimleri olarak belirir. Yeni yaşam biçimlerinin yaygınlaşması ailenin sağladığı gelir güvencesini sınırlandırmaktadır (Carnoy, 1999). Aile yapısının değişmesi ve ailenin gelir güvencesi sağlama yeteneğinin azalması sosyal koruma gereksiniminin artmasına neden olmaktadır. Çünkü, aile yapısındaki değişim çoğu zaman dayanışma bağlarının zayıflamasına veya ortadan kalkmasına yol açmaktadır (Brown-Ziller, 1997: 4). Diğer yandan, sosyal koruma ve kamu müdahalesinin eksikliği nedeniyle, güvencesizlikler karşısında koruma sağlama sorumluluğunun tek başına aileye yüklenmesi, aile yapısındaki çözülmeyi hızlandırmaktadır.

Bir başka gelir güvencesi sağlayan ve gelirin yeniden dağılımına dayanan yapı, **topluluk ilişkileridir**. Bu ilişkiler örgütlü bir biçimde olabileceği gibi, bireysel olarak da gerçekleştirilebilir (ILO, 2000a: 25).

Bu tür topluluk yardım yapılarının ve ilişkilerin oluşumunda; gelenekler, dini ve ahlaki değerler, acıma duygusu ya da vicdani kaygılar öne çıkar. Aynı zamanda, yardımda bulunan bireyler, işletmeler ve örgütler meşruluklarını geliştirme, tanıtım yapma, statü elde etme gibi farklı amaçlar da güdebilir. Bu tür örgütlü veya bireysel girişimler gelirin yeniden dağılımını sağlar. Ancak eşitlik, haklar ve sorumluluk bakımından eksiklik taşıdıkları için, sosyal dayanışma niteliğinden söz edilemez. Ayrıca, bu tür ilişkiler açık ya da üstü örtülü olarak insan onurunu zedeleyen nitelikleri içinde barındırır. Gelir güvencesi gereksinmesi olan bireyler bu tür yapılar ve ilişkiler karşısında, eşitlik temelinde hak talep edemez. Gelir güvencesinin sağlanma biçimi, miktarı ve süresi bütünüyle tek taraflı belirlenir ve bunlar üzerinde yardımlardan yararlananın bir istemi olamaz. Çünkü, sağlanan koruma yardımda bulunacak kişi ve örgütlerin gönüllü edimine dayanır.

Gelir güvencesizliği ile karşı karşıya kalanlara belirli bir gelir ya da hizmet aktarımını amaçlayan bireysel veya örgütsel girişimler ayrımcılık taşır. Ayrımcılık, oldukça geniş bir çeşitlilik içinde ortaya çıkar. Bu anlamda, dinsel, etnik, cinsiyet, yaş ve coğrafi ayrımcılıktan söz edilebilir. Kitle iletişim araçlarının gelişimi ve bu tür enformel yapılara daha fazla vurgu yapılmasının bir sonucu olarak, bireyler ve örgütler fonlarını geliştirmek, tanıtımlarını yapmak için daha çok ayrımcı uygulamalara başvurmaktadır. Kitle iletişim araçlarında daha çok yer alabilecek bölgelere, gruplara veya bireylere yardımlarını yöneltirler. Diğer yandan, topluluk ilişkileri yoluyla sağlanan yardımlardan yararlananların kitle iletişim araçlarında yer bulması, insan onurunun korunması ile açıkça çelişir. İnsan onurunu zedeleyen bir ilişkinin, sosyal dayanışma olarak adlandırılması olanaklı değildir. Sosyal dayanışmanın bir amacı da, insan onurunun korunmasıdır.

Bu tür yapı ve ilişkiler yardım alanların bireysel özerkliklerini keyfi bir biçimde sınırlandırır. Yardım koşulları bütünüyle yardımı sunanlar tarafından istedikleri biçimde belirlenir. Yardımların sürmesi bu koşullara bağlı olduğu sürece,

bireyler kendi yaşamlarındaki belirleyiciliklerini önemli ölçüde kaybedecektir. Bu durum, özellikle yardım sağlayan gruba ya da bireye bağımlılığın açık veya üstü örtülü arandığı durumlarda belirginlik kazanır. Dini, etnik, siyasi, bölgesel ayrımcılık temelinde oluşturulmuş cemaat, tarikat, hemşerilik yapıları bu duruma açık bir örnektir. Bu yardım yapıları salt bireysel özerkliği sınırlandırmakla kalmaz, aynı zamanda insan onurunu zedeleyen biçimler de alır. Ayrıca, yurttaşlık bilincinin ve demokrasinin gelişimini zayıflatır.

Enformel yapılar veya topluluk ilişkileri çerçevesinde sağlanan gelir güvencesinin önemli ölçüde yaygınlaşması bireylerin suç gruplarına itilmesine neden olabilir. Suç gruplarının örgütlenme dereceleri (arkadaşlık grubu, çete, mafya gibi) ne kadar farklı olursa olsun, üyelerine belli ölçülerde gelir güvencesi sağladıkları açıktır. Bazı durumlarda, bu suç gruplarının üyelerine ve gelir gereksinimi içinde bulunan kesimlere yönelik sağladıkları gelir aktarımları büyük oranlara ulaşabilmektedir. Bu sayede onaylanabilir olmamalarına karşın, bir çok suç grubu sayı ve güç olarak varlık oluşturma olanağı bulabilmektedir.

b. İşletme/Piyasa

Ticari yollarla, bireysel harcama ve tasarruflar aracılığıyla işletmelerden gelir güvencesi satın alma günümüzde yaygınlaştırılmaktadır. Gelir güvencesi sağlamada işletme ve piyasa işleyişine dayanan programların ağırlık kazandırılması için sigorta işletmeleri, bankalar, fon yönetim işletmeleri gibi aktörlerden güçlü baskılar gelmektedir (ILO, 2000a: 25-26). Finans piyasaları ve sigorta işletmeleri aracılığıyla sağlanan koruma sosyal dayanışma değerini dışlar. Bu uygulamalar bireylerin sahip olduğu sosyal haklara dayanmadığı gibi, toplum üyeleri arasında eşitliği de gözetmez. Piyasa işleyişi ve sigorta işletmeleri özellikle emeklilik aylıkları ile sağlık bakımına ilişkin güvencesizlikleri gidermek üzere geliştirildiği görülmektedir. Emeklilik aylıkları, daha çok bireysel fon işletmeciliği biçiminde düzenlenir. Sağlık harcamaları ve hizmetleri ise, bireysel sigorta ilkesine bağlı gerçekleştirilir.

Gelir güvencesizliği karşısında korumayı piyasa işleyişi ve işletme etkinlikleriyle sağlama amacı, temelde bireyselleştirme anlamına gelir. Dayanışmayı ortadan kaldırdığı gibi, ayrımcılığa da yol açar (Standing, 1999: 275). Yoksullar, düşük gelir grupları, düzenli geliri olmayanlar ve yüksek düzeyde riskle karşı karşıya kalma olasılıkları olan bireyler, piyasa temelli koruma uygulamalarından dışlanır ya da bunların katkı oranı yüksek tutulur. Bu yöntemler düzenli, uzun süreli ve yüksek miktarda katkı yapabilecek bireyler tarafından tercih edilir.

Bireysel düzenlemelerin, piyasa temelinde işleyen uygulamaların ve işletmelerin bir koruma sistemi oluşturduğunu kabul etmek olasıdır. Ancak, bu koruma sistemi sosyal olarak nitelenemez. Belirtilen uygulamaların, sosyal koruma sistemi içinde yer aldığı düşüncesini savunmak güçtür. Bir koruma sistemine sosyal nitelik kazandıran unsur, gelir güvencesizliği içinde bulunanlara ve risk düzeyi yüksek olanlara sosyal dayanışma yoluyla güvence sağlanması ve risklerin maliyetlerini topluma yaymasıdır. Sosyal dayanışma ve gelirin yeniden dağılımı ortadan kalktığı zaman sosyal nitelikten söz etmek olanaksızdır (Nygaard, 1999: 5).

c. Sosyal Dayanışma

Korumaya sosyal niteliği kazandıran sosyal dayanışmanın varlığıdır. Sosyal dayanışma, gelir güvencesi sağlamak amacıyla gelirin yeniden dağıtım ilkesine yaslanır. Gelir güvencesizliği ile karşı karşıya kalanların gelir güvencesizliği ile karşı karşıya kalmayanlar tarafından desteklenmesi öngörülür. Ancak, tüm yeniden dağılım biçimleri sosyal dayanışma olarak görülemez. Gelir güvencesizliğini yaratan risk ve süreçlerin sonucunda beliren maliyetlerin toplumsallaştırılması ve dayanışmanın kurumsallaştırılması sosyal dayanışmanın oluşumunda belirleyicidir (Bosco, 2000: 3).

Sosyal dayanışma vicdan, acıma, sadakat, güçsüzlük, gönüllülük, keyfiyet gibi değer yargılarını içermez. Haklar temelinde eşit bireylerin toplumun diğer üyelerine karşı zorunlu olan sorumluluk ve görevlerini kapsar. Öyleyse, sosyal dayanışma bireylerin eşitliğine, sahip oldukları hak ve sorumluluklara dayanan bir yeniden dağıtım ilişkisidir. Bu değerlerden birinin eksikliği, sosyal dayanışmayı ve dolayısıyla korumanın sosyal niteliğini ortadan kaldırır.

Sosyal dayanışma değerini esas alan sosyal koruma sistemi risk derecesi yüksek olanlarla düşük olanlar arasında bir seçime yönelmez. Risk düzeyine göre seçiciliğe yönelmemek, sosyal dayanışmanın temel kurucu ögesidir. Örneğin; sağlık bakımına yönelik dayanışma, sağlıklı bireyler ile daha az sağlıklı bireyler arasında kurulur. Sosyal dayanışmanın bir başka belirleyici ögesi katkı yapmanın gönüllü değil, aksine zorunlu olmasıdır. Katkı yapmanın gönüllü olduğu bir sistemde sosyal dayanışma yoktur (Bosco, 2000: 6).

Sosyal sigortalar, sosyal yardım ve hizmetler gibi sosyal güvenlik veya sosyal koruma sistemini oluşturan programlar sosyal dayanışmanın yaşama geçirilmesini sağlar. Sosyal güvenliğin gelişimi ve yaygınlaşması bireyleri yerel ölçekte gerçekleşen topluluk ilişkilerinin sağladığı güvencelerden görece kurtararak, bağımsızlaşmalarını sağlar (Erdut, 2004: 139).

4. İşgücü Piyasasında Bölünme

İşgücünün bölünmesi yeni bir olgu değildir. Çalışanların uzun süredir ırk, cinsiyet veya vasıf gibi özellikler temelinde ayrıma uğradıkları bilinmektedir. Çalışanlar arasında belirli bir anda ortaya çıkan farklılıklar çalışanların düşünce, kültür, sosyal ve politik ilişki yapısında bölünme veya ayrışma olarak biçimlendiği görülmektedir. Sendikalar, belirli siyasi partiler veya sosyal dayanışmayı gerçekleştirmeye yönelik örgütler çalışanlar arasındaki farklılıkları gidermek, bütünlüğü sağlamak için uzun süredir çalışmaktadır. Çünkü, bölünme işgücünün işverenler ve hükümetler karşısındaki gücünü azaltan bir etmen olarak belirmektedir. Günümüzde piyasalarda var olan rekabet koşulları, işgücü piyasasındaki belirsizliğin artması, yalın üretim gibi yeni ve farklı üretim süreçlerinin gelişimi ve yaygınlığı çalışanlar arasındaki bölünmeye hız katmaktadır. Bir başka deyişle, bölünmeyi pekiştirmektedir. Bu durum, işgücünün sınıfsal birliğine engel oluştururken, diğer yandan, dayanışma temelinde sosyal ve siyasi eylem üretmeyi güçleştirmektedir (Yates, 1998:119).

İşgücü piyasasında bölünmeyi belirleyen çok sayıda etmen vardır. İşgücü piyasasında düzenleyici bir işleve sahip sosyal politika ve koruma sistemi bölünmeye uğramaktadır. Sosyal politika alanında ortaya çıkan bu bölünme eğilimi gelişmekte olan ve geçiş halindeki ülkelerde belirgin olmakla birlikte, gelişmiş ülkelerde de bir sorun haline gelmektedir. Sosyal politika ve koruma alanında ortaya çıkan bu bölünme aynı ülkede farklı düzenleyici ve koruyucu sistemler altında yaşayan ve çalışan farklı nüfus grupları ortaya çıkarmaktadır. Bu bölünmenin en açık örneği serbest bölgelerde görülebilir. Dünyanın çoğu ülkesinde varolan serbest bölgelerde işgücü piyasasını düzenleyen sosyal politika ve koruma sistemleri ve bunların dayandığı değerler ülkenin geri kalan yerlerinden farklılaşmaktadır.

Gelir güvencesizliği karşısında koruma sağlamak amacıyla kurulan sosyal koruma veya sosyal güvenlik olarak adlandırılan sistemler iki ön kabulden hareket etmiştir. Birincisi, gelir güvencesizliğinin kısa süreli, geçici ve ender bir durum olduğudur. İkinci ön kabul ise; ekonomik gelişmeye bağlı olarak, tam zamanlı, güvencesizlikler karşısında korunmuş, sendikalı ve istikrarlı iş ilişkisine dayanarak çalışanların işgücü piyasasında egemen olacağıdır (Standing, 2000: 7). Bu anlamda, işgücü piyasasında bir bölünmeden çok yakınlaşma, bütünleşme öngörülmüştür.

Son 20-25 yıl içinde süregelen temel gelişmeler ön kabulleri ve öngörülerini doğrulamamıştır. Öncelikli olarak, gelir güvencesizliği geniş toplum kesimleri için kalıcı, uzun süreli ve yaygın bir gerçek olarak belirginleşmiştir. Aynı zamanda, işgücü piyasasında eğreti işlerde çalışanlar, işsizler ve dışlanmışlar artarken, bu gruplarda yer alanların tam zamanlı, düzenli ve korunmuş bir istihdam ilişkisine katılmaları olanağı azalmaktadır.

Bu ön kabullere ve öngörüye dayanılarak oluşturulmuş sosyal koruma sistemleri, işgücü piyasasındaki bu gelişmelere uyum sağlamakta güçlük çekmektedir. Eğreti işlerde çalışanları, işsizleri ve dışlanmışları korumada zorlukla karşılaşıldığı gibi, sistemin koruma sağlama kapasitesi de azaltılmaktadır.

Görünürde işgücü piyasasında ortaya çıkan değişimlere ve yeni koşullara uyum sağlamak adına sosyal koruma sistemleri değişime uğratılmaktadır. Ancak, gelir güvencesizliği karşısında koruma sağlayan sosyal koruma sistemlerinin uğradığı değişim işgücü piyasasındaki bölünmeyi pekiştirmektedir.

Sosyal koruma işgücü piyasasındaki bölünmenin gerekçelerinden yalnızca biridir. İşgücü piyasasındaki bölünmeye ilişkin oldukça geniş bir kuramsal çerçeve vardır.

a. Sosyal Korumadan Dışlanma

İşgücü piyasasındaki bölünme ikili yapı ve katmanlara bağlı açıklanmaktadır. İşgücü piyasası çekirdek (birincil) ve çevresel (ikincil) işgücü piyasası olarak ayrılır. Birincil ve ikincil işgücü piyasasında bulunan işgücünün çalışma ilişkisi birbirlerinden önemli derecede ayrılır (Erdut, 1998: 62). Bu kuramsal bir kabuldür (Bu konuda bkz.: Ercan-Özar, 2000: 45-47).

Sosyal koruma kapsamında olup olmama işgücü piyasasındaki bölünmenin genel görüntüsüdür. Bir yanda, sosyal korumadan dışlananlar, diğer yanda ise, sosyal koruma sisteminin kapsamında bulunanlar yer alır.

İnsanların büyük bir çoğunluğun gelir güvencesizliği karşısında korumasızdır, bir başka deyişle, sosyal koruma sistemlerinin kapsamı yetersizdir (Reynaud, 2001: 1-2). Küresel ölçekte insanların yalnızca yüzde 20'si uygun bir sosyal koruma sisteminden yararlandığı tahmin edilmektedir (ILO, 2002: 44).

Diğer yandan, dünya nüfusunun yarısından çoğu zorunlu nitelikteki herhangi bir sosyal koruma sisteminin kapsamında değildir. Bir başka deyişle, bu küme vergilerle ya da katkılarla finansmanı sağlanan herhangi bir sosyal koruma programından yararlanamamaktadır (Ginneken, 1999: 1). UÇÖ' üne göre, dünyada çalışma çağındaki insanların yüzde 90'ı uygun emeklilik geliri sağlama kapasitesine sahip bir program tarafından kapsanamamaktadır (ILO, 2000b).

Gelişmiş ülkelerin bir çoğunda nüfusun tamamına yakın bir kısmı sosyal koruma kapsamındadır. Gelişmekte olan ülkelerde ise, sosyal koruma kapsamının en yaygın olduğu ülkelerde bile, nüfusun yüzde 50'den fazlasının temel gereksinimler ve riskler karşısında bir korumadan yararlanmadığını söylemek olasıdır (Jutting, 1999: 1). Dünyanın çoğu bölgesinde, nüfusun geniş kesimleri sosyal korumadan kısmen ya da bütünüyle dışlanmıştır. Yapısal ve mali uyumun sonucunda, gelişmekte olan ülkelerde olduğu gibi, gelişmiş ülkelerde de sosyal koruma kapsamında olmayan nüfusun azalmadığı, aksine arttığı söylenebilir (ILO, 2001: 26; Reynaud, 2001: 2).

Afrika ve Asya ülkelerinin çoğunda sosyal koruma kapsamında bulunanlar nüfusun pek küçük bir azınlığını oluşturur. Latin Amerika'daki ülkeler arasında sosyal koruma kapsamında bulunanların toplam nüfusa oranı bakımından önemli ayrımlar vardır. Latin Amerika'da toplam nüfusun yüzde 15'inden daha azının sosyal koruma kapsamında olduğu ülkeler var olduğu gibi, yüzde 60'ından fazlasının kapsandığı ülkeler de vardır (Beattie, 2000: 129-130). Batı Avrupa ülkelerinde nüfusun tamamı sosyal koruma sisteminin kapsamında iken, geçiş halindeki ülkelerde bu oran yüzde 50 ile 80 arasında değişmektedir (Ginneken, 1999: 1).

b. Çalışan Grupları

Sosyal koruma bakımından işgücü piyasasındaki bölünme gerçekte ikili bir yapı temelinde oluşmaz. Sosyal korumanın yeni liberal akımla birlikte değişime uğratılması ve işgücü piyasasındaki yeni koşullar bir araya geldiğinde, bölünme çok sayıda çalışan grubunun var olmasıyla gerçekleşmektedir. Çalışan kümelerinin sosyal koruma bağlamında statüleri ve nitelikleri ikili bir katmanlaşma yapısından çok daha karmaşık bir yapıya dayanmaktadır. Bu çerçevede, ikili yapı yerine daha fazla sayıda bölünmüş bir yapının varlığına yönelik belirlemeler yapıldığı görülmektedir (Öngen, 2003: 42-43).

İşgücü piyasasında ortaya çıkan bu karmaşık yapı **seçkinler, profesyoneller, üst düzey ücretliler, çekirdek çalışanlar, eğreti işlerde çalışanlar, işsizler ve dışlanmışlar** olarak adlandırılan gruplardan oluşur (Standing, 2000: 8). Bu gruplar bakımından gelir güvencesizliği karşısında ulaşılan korumanın

düzeyi ve biçimi benzer olmadığı gibi, koruma sağlayan yapılarda farklıdır. Bu ayrım grupların yararlandığı veya yararlanmadığı koruma modellerinin ve haklarının ayırt edici niteliklerine dayanmaktadır. Aynı zamanda, bu grupların farklı sosyal koruma biçimlerine yönelik farklı tutumları ortaya çıkmaktadır.

Örneğin, uluslararası işletmelerde çalışan belirli kümeler için küresel ölçekte işleyen bireysel sigorta ve fonlar aracılığıyla sağlanan türü kendine özgü bir korumanın varlığından söz edilmelidir (Deacon, 2000: 4). İşgücü piyasasındaki gruplara sunulan korumanın düzeyi ve kaynakları türdeş olmaktan uzaktır. Gelir güvencesizliği karşısında gruplar farklı kaynaklardan, farklı biçimlerde ve düzeylerde korunur.

Küresel ekonomik ilişkilerin en üst noktasında bir **seçkin grubu** vardır. Yüksek gelirlili ve varlıklı bir azınlık grubunu oluşturan bu seçkin çalışanlar ekonomik ve sosyal politikalar ile siyasi gelişmeler üzerinde etkili olmaktadır. Seçkinler yüksek düzeyde gelir güvencesine sahiptir ve herhangi bir sosyal korumaya gereksinim duymamaktadır. Bu grup sosyal korumanın ve ulusal düzenleyici çerçevenin dışında kalmaktadır. İşgücü piyasasını düzenleyen önlemlerin ve sosyal korumanın dışında kalan bu grup sosyal korumanın finansmanına da katkıda bulunmamaktadır. Seçkinler sosyal korumanın geliştirilmesi ve sürdürülmesine ilişkin her hangi bir kaygı taşımaz (Standing, 1999: 280-281).

İkinci grup **profesyonellerden** oluşur. Mesleki vasıfları uzman ve teknik düzeylerin karmasından oluşur ve çoğunlukla danışman veya kısa süreli istihdam ilişkisine bağlı olarak çalışırlar. Seçkinler gibi bir azınlık grubu olmalarına rağmen, sayılarında bir artışın olduğu belirtilmektedir. Profesyoneller yüksek oranda güvencesizlikle karşı karşıya kalır. Ancak, bu güvencesizliği çoğu durumda bireysel olarak giderebilecek güce sahiptirler. Profesyonellerin vergiden kaçınma olanaklarına sahip oldukları görünür. Aynı zamanda, bu grupta yer alanlar işgücünü koruyucu ve düzenleyici çerçevenin ve sosyal korumanın dışında kalmaktadır. Bunlar gereksinim duydukları güvenceyi sosyal dayanışma yoluyla değil, finans ve fon piyasalarından ve sigorta işletmelerinden elde eder (Standing, 2000: 8).

Üst düzey ücretliler işgücü piyasasındaki üçüncü gruptur. İşletmelerin yönetim etkinlikleri ile uğraşanlardan oluşan bir gruptur. Kamu sektöründe ve kurumsallaşmış özel işyeri ve işletmelerde yaygın olarak çalışmaktadırlar. Bu grup ileri düzeyde iş güvencesine sahip olmakla birlikte, mesleki ve vasıf güvencesizliği ile sıklıkla karşı karşıya kalabilmektedir. Teknik vasıf düzeylerini koruma, geliştirme ve yenileme bakımından sürekli baskı altında bulunurlar. Gelir düzeyleri yüksektir. Bu grupta yer alanlarda sosyal koruma sisteminin dışında kalmaya yönelik bir tutum sergilemektedir. Üst düzey ücretliler gelecek ve gelir güvencelerini özel sigorta, bireysel fon ve yatırımlardan elde etme isteğindedir (Standing, 2000: 8; Standing, 1999: 282).

Çekirdek çalışanlar bir başka grubu oluşturur. Geleneksel sanayi çalışanlarının niteliklerini taşıyan bir gruptur. Tam zamanlı, düzenli, genelde sendikalaşmış, el becerilerine dayalı ve vasıf gerektiren işlerde çalışmaktadırlar. Sosyal koruma bakımından, zorunlu devlet düzenlemesinin ve korumasının kapsamında bulunan çekirdek çalışan grubu, siyasal güç ve nicelik olarak zayıflamaktadır. Gelir güvencesizliği ile karşılaştıklarında sosyal koruma sisteminden

yararlanırlar. Aynı zamanda, iş güvencesi sağlamaya yönelik çoğu düzenlemeden yararlanma olanakları vardır. Ancak, çekirdek çalışan katmanında yer alanlar için işgücü piyasasındaki esneklik güvencesizliklerin artması anlamına gelmektedir. **Eğreti işlerde çalışanlar** işgücü piyasasında bulunan bir diğer gruptur(Sapançalı, 2003: 149-165). Düzenli olmayan çalışma statüsü, gelip geçici işler, taşeron benzeri sözleşmelere dayalı çalışma, evde çalışma, taşeron işyerinde çalışma gibi farklı nitelikler bu gruba özgüdür. İşgücü piyasasındaki tüm güvencesizliklere açık durumdadırlar. Büyük oranda zorunlu düzenleme alanının ve sosyal korumanın dışında kalmakta ve sosyal aktarımlara hak kazanmada güçlüklerle karşılaşmaktadırlar (Standing, 2000: 8; Standing, 1999: 284-285).

İşsizler işgücü piyasasındaki önemli bir gruptur.İşsizler işgücü piyasası ve gelir güvencesizliği ile karşı karşıya kalmaktadır. Geçmiş döneme göre karşılaştıkları güvencesizliğin düzeyi yüksektir. Güvencesizliğin sosyal koruma bağlamında artmasının nedeni işsizlik ödemelerin de yaşanan değişimdir. Bilindiği gibi, işsizlik ödemelerinin süresi kısaltılmakta, düzeyi azaltılmakta, hak etme koşulları zorlaştırılmaktadır. Sosyal koruma sistemindeki yeni arayışlar işsizlerin karşılaştıkları güvencesizlik düzeyini yükseltmekte, çoğu durumda işsizler sosyal korumanın dışında bırakılmaktadır (Standing, 2000, 8).

Son grup **dışlanmışlardan** oluşur (Bu konuda geniş bilgi için bkz.: Sapançalı, 2003: 175-188). Çoğu toplumda sayıları artmaktadır. Dışlanmışlar devlet yardımına ulaşmazlar, herhangi bir sosyal koruma programının sunduğu güvenceyi elde etmeleri kolay değildir (Standing, 2000, 8; Standing, 1999: 286-287).

Çizim 1 bu gruplar temelinde gelir güvencesizliği karşısında koruma sağlayan kaynağın, ölçeğin ve düzeyin farklılaşmasını göstermektedir. Örneğin, seçkinler grubu korumayı küresel ölçekte bireysel sorumluluğa dayalı bir biçimde piyasalardan elde edebilmektedir. Çekirdek çalışanlar ise, ulusal ölçekte toplumsal sorumluluk temelinde oluşturulan kamu kurumları tarafından korunmaktadır. İşgücü piyasasında en yüksek gelir güvencesizliği ile karşılaşan ve sosyal korumadan en az yararlanan grupları oluşturan işsizler ve dışlanmışlar korumaya (eğer varsa) çalıştırma nitelik etrafında örgütlenmiş sosyal yardım ve işsizlik yardım aracılığıyla ulaşır. Sosyal yardım ve işsizlik yardımı programları yoksa veya kapsamından dışlandırdığı durumlarda yerel ölçekte bireysel sorumluluk temelinde gerçekleşen aile ve topluluk ilişkilerinden koruma sağlanmaktadır.

c. Çalıştırma Uygulamaları

Sosyal koruma alanında, işgücü piyasasındaki bölünmeyi güçlendiren ve yeni boyutlar katan gelişmeler olmaktadır. İşletme ve piyasa aracılığıyla sağlanan korumaya ağırlık verme bunlardan biridir. Diğerleri ise, sosyal yardım ve işsizlik yardımlarının kazandığı yeni çalıştırma (workfare) niteliktir (Erdut, 2004: 139).

Çalıştırma nitelik sosyal koruma düşüncesinde bir farklılaşmayı ifade etmekte ve işgücü piyasasında yeni gruplar, bölümler yaratmaktadır (Topak, 2004: 75). Çalıştırma programları deyimi daha çok Kanada, ABD, Avustralya, Yeni Zelanda ve İngiltere gibi Anglo-sakson ülkelerde bazı toplumsal grupları kapsayan aktif işgücü piyasası politikalarını adlandırmada kullanılmaktadır. Çalıştırma programları yerine "refah için çalışma", "refah bağımlılığının ortadan kaldırılması",

“refah karşılığı çalışma” veya “aktif önemler” gibi deyimlerinde kullanılmaktadır (Barbier, 2001: 3).

Çalıştırmacı uygulama işle ilgilidir. İşsizi veya yardıma gereksinim duyan bir kimseyi bir işte çalıştırma amacı eğitim, mesleki eğitim verme veya sosyal katılımın sağlanması gibi sosyal amaçların önüne geçer. Diğer yandan, çalıştırmacı nitelik sosyal yardımların bir parçası haline gelir. Gelir yoklaması, muhtaçlık, işsiz olma, aktif olarak iş arama veya her an iş başı yapmaya hazır olmak gibi yardım hak etme koşullarının bulunması sosyal yardımların temel niteliğidir. Sosyal yardım sistemine çalıştırmacı uygulamaların katılmasıyla, bu koşullara meslek edindirme programları kapsamında bir işi kabul etme gerekliliği ya da zorunluluğu da dahil edilmektedir (Lodemel, 2000: 4-5).

İşsizlik yardımları veya sosyal yardımlarla çalışma zorunluluğunun ilişkilendirilmesi, yaşamlarını sürdürebilmek için kamu gelir aktarımlarına gereksinim duyanlar ile devlet arasında kurulan sosyal devlet ilişkisinin değişmesine işaret eder. Çalıştırmacı uygulamaların yaygınlaşması sosyal hakların daraltılması ya da genişletilmesi olarak değerlendirilmemelidir. Çalıştırmacı uygulamalar sosyal haklar ve sosyal devlet sisteminde köklü bir değişimi ifade eder. Çalıştırmacı uygulamalar bir yandan çalışma yoklamasına yönelik bir işlev görürken, bireylere işgücü piyasası ile bağlarını güçlendirmede çok az olanak sağlar, bireylerin özerkliğini azaltır (Lodemel, 2000: 6). ABD’de olduğu gibi, çalıştırmacı politikaların yaygınlaştığı süreçte, uygulayıcılar “bildiğimiz refahın sonu” sloganı ile bu değişimi simgelemektedir (Larsen, 2001: 5).

Çalıştırmacı programların temel ayırt edici niteliği zorunluluk unsurudur. Bir program tarafından sunulan işte çalışılmadığında yardımlar azalıyor veya tamamen kesiliyorsa bu programda zorunluluk unsur var demektir. Çalıştırmacı nitelik yardım alanlar bakımından zorlayıcı, cezalandırıcı ve teşhir edici bir biçim alır (Standing, 1999: 317-325; Lodemel, 2000: 3). Çalıştırmacı programlar yardıma gereksinim duyan bireyin topluma karşı yükümlülükleri üzerinde yoğunlaşmaktadır. Çalıştırmacı modelin yardım alanları olabildiğince çabuk bir işe yerleşmeye zorladığı bilinmektedir. Çalıştırmacı uygulamalar bireyi herhangi bir işi kabul etme yönünde zorlamayı kendi geçimini sağlayacak duruma gelme konusunda yeterli görür. Çalıştırmacı uygulamalar dar anlamda destek sağlamakta ve cezalandırıcı nitelikte yükümlülükleri öne çıkarmaktadır.

Yardım karşılığı çalışma veya çalışma karşılığı yardım gibi programlar işgücü piyasasını düzenleme biçiminde bir değişikliği gösterir. Bu programlar, işgücü piyasasındaki istikrarsızlığın ve esnekliğin doğurduğu yük ve riskleri devletten işsiz bireylere doğru zorla yeniden dağıtır. Bu bağlamda, bireylerin işsizlik ve sosyal yardımlara olan bağımlılıklarını ortadan kaldırma amacı, işsizlerin düşük ücretli ve eğreti işlerde istihdam edilmeleri ile eş anlamlı görülür. Çalışma karşılığı yardım veya yardım karşılığı çalışma uygulamaları rastlantısal, eğreti ve uygun olmayan işler için zorla bir işgücü sunumu yaratır (Peck-Theodore, 2000: 119). Bu tür programlar insan onuruna uygun ve güvenli iş yaratmaktan çok, işgücü sunumunu arttırmaya yaramaktadır (Costello-Levidow 1997: 12).

Çalıştırmacı programlar disiplin edici nitelikler taşıması yanında, işsizlerin buldukları işlerdeki ücretlerin düşük olmasına ve işten beklentilerin gerilemesine yol

açmaktadır. Aktif politikalar ve işsizlik ödemelerindeki değişim iş arayanlar arasında rekabeti yoğunlaştırmakta ve pazarlık gücünü azaltmaktadır (Costello-Levidow 1997: 6). Aktif hale getirmeye dayanan çalıştırma programları bir dizi yeni sorunlar ortaya çıkarmaktadır. Bunlardan birincisi, kamudaki uygun işlerin, programlara katılanlar tarafından, asgari ücret düzeyinin altında bir ücretle yerine getirilmesidir (Sapancalı, 2003: 220-221). Bu programlar kapsamında kamuda çalışma, normal bir çalışma olarak görülmediği için çalışmaya ilişkin hakların kullanılması engellenmektedir. Asgari ücret, sendikalaşma bu haklara örnek oluşturur. Bu anlamda, sosyal yardım karşılığı kamu işlerinde çalışmanın yaygınlaşması, kamu sektöründe normal koşullarda istihdam edilenler üzerinde bir baskı yaratacaktır.

Diğer yandan, aktif ve çalıştırma politikaları ekonomi içinde kalıcı olarak yerleşmiş ve desteklenmiş büyük bir alan yaratma potansiyeli taşımaktadır. Bu politikaların başarısızlığı asgari ücretin altında çalışma ve geriletilmiş sosyal haklar etrafında toplumsal bölünmeyi pekiştirecek ve kalıcı hale getirecektir. Başarılı olma durumunda dahi, yoksul çalışanların bulunduğu bir toplumsal tabakanın genişletilmesi tehlikesi söz konusudur (Andersen-Jensen, 2001).

Çalıştırma uygulamaları yalnızca sosyal yardımların kurumsallaştığı gelişmiş ülkelerde yaygınlaşmamaktadır. Aynı zamanda, gelişmekte olan ülkelerde de uygulamaya konan sosyal yardım programlarının da çalıştırma nitelik temelinde düzenlendikleri görülmektedir. Örneğin, Türkiye’de 2005-2007 yılları arasında yaşama geçirilmesi planlanan yeni sosyal güvenlik sisteminde ilk defa uygulanacak sosyal yardım programlarının esasta çalıştırma nitelikte olması planlanmaktadır. Yardımlardan yararlananların asgari ücretin üçte biri oranında bir ödeme karşılığında “meslek edindirme programlarına” devam etmesi yardımın sürmesindeki en önemli koşuldur (Kapar, 2004: 47-48).

Sonuç

İşgücü piyasası gittikçe karmaşık ve parçalanmış bir biçim almaktadır. İşgücü piyasasındaki bu olumsuzluğu pekiştiren gelişmelerden biriside gelir güvencesizliği karşısında sağlanan korumadır. İşgücü piyasasında ve bağlı olarak toplumda sosyal koruma bağlamında bölünmeler belirgin hale gelmektedir.

Sosyal dayanışma temelinde sağlanan sosyal korumadan belirli bir çalışan grubu yararlanırken ve katkı sağlarken, yüksek geliri ve üst düzey çalışanlardan oluşan bir grup ise, sosyal korumanın dışında kalma, gelir güvencesini piyasa ve işletmelerden sağlama eğilimine sahiptir. Diğer yandan, işgücü piyasasının en geniş kesimlerini oluşturan işsizler, dışlanmışlar ve eğreti işlerde çalışanlar hem işletme/piyasa temelli hem de sosyal korumadan dışlanarak aile/topluluk ilişkilerinin ve çalıştırma sosyal yardımların sağladığı korumaya mecbur bırakılmaktadır (Çizim 2). Sosyal koruma sistemi içinde yer alan sosyal yardım ve hizmetler programları yeniden tasarlanarak çalıştırma nitelik kazanmaktadır. Bu gelişmeye bağlı olarak, işgücü piyasasında “meslek edindirme” ve “aktif hale getirme” adı altında yeni çalışan kümeleri oluşturulmaktadır.

Üst gelir gruplarının ve ayrıcalıklı işgücü grupları için özel harcama ve bireysel tasarruflara bağlı olarak finans piyasalarından ve işletmelerden güvence sağlanmasının yaygınlaştırılması, desteklenmesi ve geliştirilmesi yönündeki baskı ve

istemler vergi ve katkı ayrıcalıkları, muafiyetleri ile sonuçlanmaktadır. Toplumda ekonomik ve sosyal bakımdan diğerlerine göre iyi ve güçlü olan bir grup zorunlu katkı sorumluluğunu yerine getirmekten kaçma eğilimine girmekte ve sosyal dayanışmanın dışına çıkartılmaktadır. Bu durum sosyal sigorta ve sosyal yardımlar sürmesi için gerekli olan gelirleri azaltmakta ve sosyal dayanışmanın yükü işgücü piyasasında orta ve alt gelir gruplarının üstünde kalmasına neden olmaktadır.

Sonuç olarak, işgücü piyasasındaki bölünme salt piyasanın yapısı ve işleyişi ile sınırlı değildir. Aynı zamanda, bölünmüş bir toplumsal yapı tehlikesini de ortaya çıkarmaktadır. Bölünmenin belirginleşmesi sosyal korumanın temelinde bulunan sosyal dayanışma değerini zayıflatırken, sosyal barışın ve adaletin gelişimini de olumsuz olarak etkilemektedir.

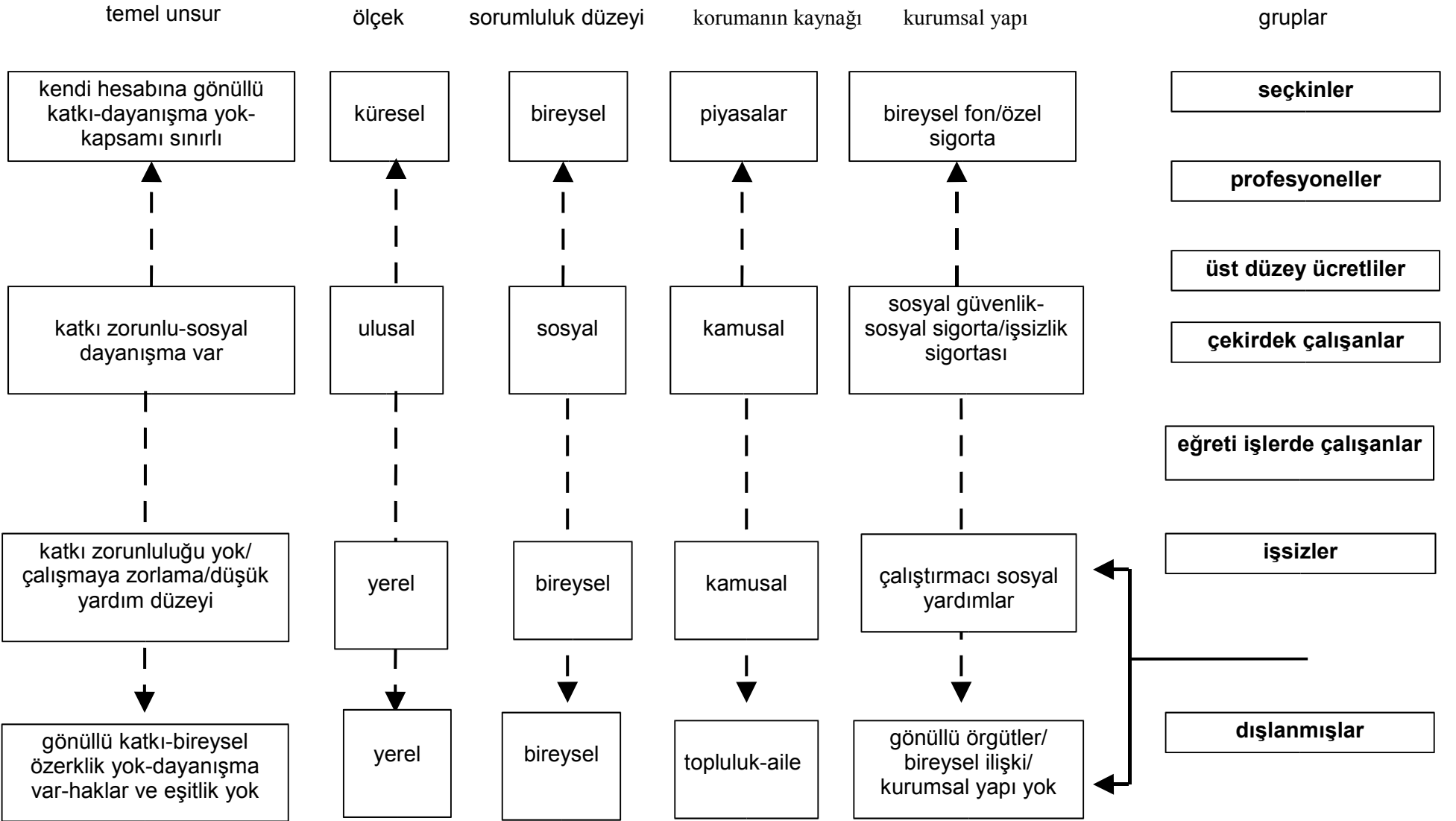
Yararlanılan Kaynaklar

- ANDERSEN Jørgen Goul-JENSEN Jan Bendix (2001), **“Different Routes to Improved Employment in Europe”**, s.17, (<http://www.socsci.auc.dk/ccws/Workingpapers/2001-22-DifferentRoutesToImprovedEmploymentInEurope.PDF>) (12.12.2002)
- BARBIER Jean-Claude (2001), **“Welfare to Work Policies in Europe-The Current Challenges of Activation Policies”**, Document de travail CEE, No. 11, Novembre 2001, <http://www.cee-recherche.fr> (05.05.2004)
- BEATTIE Roger, **“Social Protection for All: But how?”**, International Labour Review, Vol. 139, No. 2, 2000, s.129-148.
- BOSCO Alessandra (2000), **“Are National Social Protection Systems under Threat?”**, European Issues No. 7.
- BROWN Patrica-ZILLER Jacques (1997), **“Introduction”**, (içinde) Transformations in Social Security Systems, Edit: International Institute of Science Working Group on Social Security Systems, International Institute of Science, Brussels.
- CARNOY Martin (1999), **“The Family, Flexible Work and Social Cohesion at Risk”**, International Labour Review, Vol. 138, No. 4.
- COSTELLO Anne-LEVIDOW Les (1997), **“Flexploitation Strategies: UK Lessons for Europe”**, For Humanity Against Neo-liberalism, London Committee, the Second Intercontinental Encuentro for Humanity Against Neoliberalism, Madrid.
- DEACON Bob (2000), **“Globalization and Social Policy: The Threat to Equitable Welfare”**, The United Nations Resarch Institute for Social Development Occasional Paper No. 5.
- ERCAN Fuat-ÖZER Şemsa (2000), **“Emek Piyasası Teorileri ve Türkiye’de Emek Piyasası Çalışmalarına Eleştirel Bir Bakış”**, Toplum ve Bilim, S. 86 (Güz 2000).
- ERDUT Tijen (2004), **“İş ve Gelir Güvencesi”**, I. Ulusal Sosyal Politika Kongresi (22-24 Ocak 2004-Ankara), Türkiye Devrimci İşçi sendikaları Konfederasyonu Ya., Ankara.
- ERDUT Zeki (1998), **Rekabetin İşgücü Piyasasına Etkisi**, Türk Ağır Sanayii ve Hizmet Sektörü Kamu İşverenleri Sendikası Yayın No. 40, İzmir.
- EUZEBY Alain (2000), **“The Financing of Social Protection and Employment in the Context of Economic Globalization”**, Social Security in the Global Village-The Year 2000 International Research Conference on Social

- Security (25-27 Sempember 2000), International Social Security Association, Helsinki.
- GINNEKEN Wouter van (1999), **“Overcoming Social Exclusion”**, (içinde) Social Security for the Excluded Majority-Case studies of Developing Countries, Edit.: Wouter van GINNEKEN, International Labour Office, Geneva.
- ILO (2000a), **Income Security and Social Protection in a Changing World, World Labour Report 2000 (WLR 2000)**, International Labour Office, Geneva.
- ILO (2000b), **“Ninety per cent of World Excluded from Old Age Pension Schemes”**, International Labour Organization-Press Release. (<http://www.ilo.org/public/english/bureau/inf/pr/2000/14.htm>) (11.11.2002)
- ILO (2001), **Social Security: Issues, Challenges and Prospects**, Report VI, International Labour Conference 89. Session 2001, International Labour Office, Geneva.
- ILO (2002), **Global Employment Agenda**, Discussion Paper, International Labour Office, Geneva.
- JUTTING Johannes (1999), **“Social Security Systems in Low Income Countries: Concepts, Constraints and the Need for Cooperation”**, Center for Development Research Discussion Papers on Development Policy No. 9, Bonn.
- KAPAR Recep (2004), **“Taslak Metine İlişkin Eleştiriler: Sosyal Güvenlik Sisteminde Reform Önerisi”**, Sendikal Notlar, S.23(Ağustos).
- KNIJN Trudie (2002), **“Family Solidarity–Social Solidarity; Communicating Vessels?”**, Conference Social Values, Social Policies-Workshop: Families in the Welfare State-Tilburg University (29-31 August 2002), Tilburg.
- LARSEN Jørgen Elm (2001), **“The Active Society and Activation Policy”**, Paper Presented at the Conference of the Graduate School for Integration, Production and Welfare: 28-31 October 2001, Denmark.
- LODEMEL Ivar (2000), **“Work Integration through Obligations to Work. Current European Workfare Initiatives and Future Directions”**, Workshop on Unemployment, Work and Welfare, Brussels.
- LUCKHAUS Linda (2000), **“Treatment, So”Equal cial Protection and Income Security for Women”**, International Labour Review, Vol. 139, No. 2.
- NYGAARD Jeff (1999), **“Social Security Reform”**, Z Magazine (April-1999).
- ÖNGEN Tülin (2003), **“Küresel Kapitalizm ve Sermayenin Yeni Hegemonya Stratejileri”**, 2000-2003 Petrol-İş Yıllığı, Petrol-İş Ya., İstanbul.
- PECK Jamie-THEODORE Nikolas (2000), **“Work First: Workfare and the Regulation of Contingent Labour Markets”**, Cambridge Journal of Economics, 2000-24, s. 119-138.
- REYNAUD Emmanuel (2001), **“The extension of Social Security Coverage: The approach of the International Labour Office”**, Leo Wildmann Symposium, 27th General Assembly, International Social Security Association, Geneva.
- SAPANCALI Faruk (2003), **Sosyal Dışlanma**, Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Ya., İzmir.
- STANDING Guy (1999), **Global Labour Flexibility, Seeking Distributive Justice**, Macmillan Press, London.
- STANDING Guy (2000), **“Globalisation and Flexibility: Dancing around Pensions”**, International Labour Office, Geneva.

- TOPAK Oğuz (2004), “**Dünya Bankası ve Sosyal Güvenlik sistemine İlişkin Yeni Hedefler**”, Sendikal Notlar, S.23(Ağustos).
- YATES Charlotte (1999), “**Defining the Fault Lines: New Divisions in the Working Class**”, Capital and Ckclass, Issue No. 66.

Çizim 2: İşgücü Piyasasında Bölünme

Çizim 2: Korumanın Kaynağı ve Bölünme Nedeni